

УДК 913:504.062

Природні ресурси регіону: проблеми використання, ревіталізації та охорони: Матеріали III-ого міжнародного наукового семінару – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – 391 с.

Друкується за ухвалою Вченої ради географічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Протокол № 6 від 12 вересня 2018 р.)

Редакційна колегія:

Назарук М. М., доктор географічних наук, професор кафедри
раціонального використання і охорони природи

Кукурудза С. І., кандидат географічних наук, професор кафедри
раціонального використання і охорони природи

Рожко І. М., кандидат географічних наук, завідувач кафедри ра-
ціонального використання природних ресурсів і охорони природи;

Гамкало З. Г., доктор біологічних наук, професор кафедри раціо-
нального використання і охорони природи

Койнова І. Б., кандидат географічних наук, доцент кафедри раціо-
нального використання і охорони природи

У збірнику матеріалів Міжнародного семінару «Природні ресу-
рси регіону: проблеми використання, ревіталізації та охорони
природи», присвяченого тридцяти річчю кафедри раціонального
використання природних ресурсів і охорони природи, який відбу-
вся 5-7 жовтня 2018 року висвітлено теоретичні і методичні про-
блеми раціоналізації використання природно-ресурсного потенці-
алу територій, ревіталізації та охороні як окремих природних
компонентів, так і геоекосистем в цілому. Розглянуто актуальні
екологічні та технологічні, соціально-економічні напрями їх вирі-
шення в умовах оптимізації відносин природи і суспільства.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність
за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших
відомостей. Текст подано в авторській редакції.

Адреса редакційної ради:

79000 Львів, вул. Дорошенка, 41, кім. 62

Львівський національний університет

імені Івана Франка, географічний факультет

Тел.: (032) 239-45-46

© ЛНУ імені Івана Франка, 2018

Автори статей, 2018

ОЦІНКА АНТРОПОГЕННОЇ ТРАНСФОРМОВАНОСТІ ЛАНДШАФТНИХ КОМПЛЕКСІВ СМТ. БРЮХОВИЧІ НА ОСНОВІ КЛАСИФІКАЦІЇ EUNIS

Савка Г. С.

*Львівський національний університет імені Івана Франка
Львів, Україна*

Одним із варіантів використання результатів дослідження антропогенної трансформованості природних територіальних комплексів (ПТК) є їх застосування для обґрунтування створення територій природно-заповідного фонду та розробки їх функціонального зонування. Застосування при цьому класифікації екотопів EUNIS (European nature information system) дозволяє виявити особливо цінні природні ділянки. Використання такої класифікації дозволяє не лише провести інвентаризацію природних ресурсів, а й визначити можливості їх раціонального використання та створення умов для відновлення, що є одним із основних напрямів державної політики щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів [2]. Оскільки смт Брюховичі разом з навколишніми лісовими масивами згідно «Проекту створення об'єктів природно-заповідного фонду на приміських землях Львова» [3] мають увійти до проєктованого регіонального ландшафтного парку «Львівський», то проведення такого дослідження є дуже важливим.

Теоретичні та методичні аспекти оцінки антропогенної трансформованості ландшафтних комплексів розглянуто в працях багатьох вчених, проте й надалі це питання залишається дискусійним та потребує вдосконалення як на теоретико-методичному, так і на прикладному рівнях, особливо в ракурсі природоохоронних досліджень.

Результати дослідження антропогенної трансформованості Львова та його околиць висвітлено у працях М. Койнова (1966), І. Круглова (1992), Г. Байрак (2012). І. Кругловим складено карту, на якій виділено 10 категорій перетвореності природного каркасу міста. У Комплексно-

му атласі Львова (2012) розміщено карту трансформації земель за 1880-2010 роки (автор Г. Байрак), однак на ній подано лише використання території у вказані роки, але не визначено ступеня трансформації.

У нашому дослідженні за основу взято класифікацію екотопів Києва [1] адаптовану для приміських земель Львова. За класифікацією EUNIS «екотоп» відповідає поняттю «habitat». Виділено такі основні типи екотопів: біотопи, гідротопи, літотопи та технотопи, кожен з яких включає відповідний набір екотопів. Кожному екотопу присвоєно індекси відповідно до класифікації EUNIS.

За допомогою програмного пакета ГІС (ArcGIS10.1) на основі космознімків, тематичних карт та інших матеріалів кожен ландшафтний виділ (ландшафтне урочище) поділено на частини (антропогенні парцели) у відповідності до типів екотопів, які в ньому знаходяться. Кожному ландшафтному виділу присвоєно порядковий номер, пораховано його загальну площу, а також площі усіх антропогенних парцел (екотопів) в ньому та знайдено їхнє співвідношення у відсотках. Встановлюється ціна 1% площі кожної антропогенної парцели, тобто присвоюється бал від 1 до (-1) залежно від домінуючого виду природокористування та наслідків його впливу на ландшафтний комплекс. Сума відсотків кожної антропогенної парцели множиться на ціну 1% її площі та визначається загальна сума балів для неї. Діапазон загальної суми балів у кожному ландшафтному виділі становить від (-100) до 100 балів, тобто максимальне значення діапазону може сягати 200 балів.

Селище міського типу Брюховичі розташоване на віддалі 5 км на північний захід від Львова і займає площу 8,4 км², кількість жителів – 6116 чол. Від 1906 року воно формувалося як кліматичний курорт, у 1996 році постановою Кабінету Міністрів України (№1576) внесене до переліку населених пунктів-курортів.

Брюховичі знаходяться у природному районі Розточчя. Східна частина (62%) території селища горбогірна (Брюховицько-Голосківське горбогір'я), а західна (38%) – рівнинна (Брюховицько-Мальчицька долина).

На сучасному етапі в селищі переважають такі види природокористування. Майже половину (48,30%) займають забудовані та штучно сформовані екотопи (технотопи), з яких житлова забудова (43,2%), транспортні мережі (2,82%) та колишні військові об'єкти (1,34%). Природні та штучні ліси в селищі займають 42,03%, що є досить високим показником. Хвойні та мішані ліси – 32,68%, причому з них штучні посадки хвойних порід – 18,66%, бореонеморальні ліси з *Fagus sylvatica*, *Pinus sylvestris*, *Quercus robur* – 13,20%, менше 1% – трав'яні і чагарникові просіки, зруби. Частка листяних лісів в Брюховичах незначна: 7,6% – це субконтинентальні листяні ліси з *Quercus robur*, *Carpinus betulus*, *Fraxinus excelsior*, *Acer platanoides*, *Tilia cordata*, *Ulmus laevis*. Збережені прирічкові та заплавні ліси з домінуванням *Alnus glutinosa*, *Betula pendula*, *Salix alba*, *Salix fragilis*, *Populus nigra*, *Populus tremula*, пов'язані із безпосереднім впливом гідротопів займають лише 0,21% території селища. Агроекотопи в Брюховичах займають незначну частку – 6,23%, в основному це дачі та дачні ділянки. Найменшу частку займають гідротопи – 1,23%, хоча це досить високий показник як для населеного пункту.

Результати проведеного аналізу за викладеним методичним підходом дозволили поділити ландшафтні комплекси Брюхович за ступенем антропогенної трансформованості на п'ять категорій, а саме: з незначною, середньою, сильною, дуже сильною і значною трансформованістю.

Ландшафтні комплекси горбогірної частини Брюхович є найбільш збереженими. Ландшафтні урочища, де домінує лісогосподарський слабкоінтенсивний відзначається середнім ступенем антропогенної трансформованості. Незначну площу (до 20%) займають природні комплекси з лісовою рослинністю, яка відновлюється до умовно-корінної; до 50% – займають насадження штучних листяних, хвойних та мішаних лісів; невеликі площі сучасних вирубок (менше 5%); сільськогосподарські угіддя займають до 20% – більшою мірою ділянки приватних городів та садів (дачі), менше 5% – забудовані території.

Рівнинна частина Брюхович характеризується сильним ступенем антропогенної трансформованості. До 50% площі ландшафтних урочищ тут займають орні землі, до 25% – штучні насадження листяних, хвойних та мішаних лісів, до 25% – забудовані території.

Дуже сильним ступенем антропогенної трансформованості відзначаються ландшафтні комплекси в долині річки Брюхівчанка. До 40% їхньої площі тут займають забудовані території; до 30% – штучні насадження листяних, хвойних та мішаних лісів; до 25% – орні землі. На особливу увагу з природоохоронної точки зору заслуговують ще збережені фрагменти терас та річкових заплав, на яких збереглася природна рослинність – гігрофільні луки, вологі вільшнякаки та торфовища, особливо ті, що не зазнали меліорації.

Найвищим ступенем антропогенної трансформованості ПТК відзначається східна частина Брюхович, яка розташована на межі горбогірної та рівнинної частин селища. Ландшафтні урочища тут до 85% зайняті забудованою територією, до 10% – штучними насадженнями лісу; до 5% – ставками. Не зважаючи на значний ступінь антропогенної трансформованості ця територія використовується для масового відпочинку населення.

Проведені дослідження підтверджують ефективність синтезу виділених за генетико-морфологічним принципом ландшафтних одиниць та визначених відповідно до міжнародної класифікації EUNIS екотопів. Складена класифікація екотопів для приміських земель Львова загалом узгоджується з видами природокористування на цій території, що дозволяє використовувати її для оцінки антропогенної трансформованості ландшафтних комплексів різного таксономічного рангу. Складені за наведеним методичним підходом карти можна використати для цілей ландшафтного планування, зокрема, для проектування екологічних мереж та територій природно-заповідного фонду.

Література:

1. Дідух Я. П., Альошкіна У. М. Класифікація екотопів міста Києва / Наукові записки. Том 54. Біологія та екологія. – С. 50–57.
2. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів: Постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1999 р. №1359-XIV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
3. Проект створення об'єктів природно-заповідного фонду на приміських землях Львівської міської ради: Звіт про НДР (заключ.) / Регіональне агенство стійкого розвитку; керівн. А. В. Мельник; викон. В. М. Шушняк [та ін.]. – Львів, 2011. – Т. 1–3.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Слобожан О. В.

*Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування
«Асоціація міст України»
Київ, Україна*

Визначено теоретичні та прикладні проблеми управління природними ресурсами в територіальних громадах та регіонах в умовах проведення реформи децентралізації, важливою складовою якої є формування сучасного ефективного організаційно-правового механізму управління місцевими природними ресурсами. Обґрунтована необхідність дотримання інтегральних принципів управління природними ресурсами в територіальних громадах та регіонах, підкреслена важливість охорони місцевих природних ресурсів, зокрема, шляхом підвищення ролі громадського та самоврядного контролю.

Ключові слова: природні ресурси, реформа децентралізації, децентралізація управління природними ресурса-